

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Průzkumy politických preferencí

Jana Šebetková

Bakalářská práce
2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana ŠEBETKOVÁ**
Osobní číslo: **H08485**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Komunitní studia**
Název tématu: **Průzkumy politických preferencí**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat porovnáváním výsledků průzkumů politických preferencí v České republice a předpovědí volebních výsledků se skutečnými výsledky voleb. Také je bude srovnávat mezi jednotlivými agenturami, které průzkumy realizovaly. Práce se bude soustředit i na metodologické postupy při získávání těchto výsledků a na způsoby jejich zveřejňování.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Klokočka, V. Politická reprezentace a volby v demokratických systémech. Aleko. Praha 1991 Krejčí, O. Nová kniha o volbách. Professional Publishing. Praha 2006 Kubát, M. Úvod do studia politické vědy. Eurolex Bohemia. Praha 2002 Šaradín, P. Politické kampaně, volby a politický marketing. Periplum. Olomouc 2007 Šubrt a kol. Kapitoly ze sociologie veřejného mínění: teorie a výzkum. Karolinum. Praha 1998

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ondřej Štěch
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. MgA. Tomáš Petráň, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 31.3.2011

Jana Šebetková

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mě během vytváření bakalářské práce podporovali. Zejména chci poděkovat vedoucímu práce PhDr. Ondřeji Štěchovi za ochotu, cenné rady a připomínky. Největší dík patří mé rodině za trpělivost a podporu během celého studia.

Anotace

Práce se zabývá průzkumy politických preferencí v České republice. Ukazuje, jakými metodami se tyto průzkumy realizují a zda jejich výsledky odpovídají skutečným výsledkům samotných voleb.

Klíčová slova: volební preference, volby, průzkum, politika, veřejné mínění, výzkumy veřejného mínění

Annotation

This work describes researches of political and electoral preferences surveys in the Czech Republic. It shows the methods of the researches and if their results correspond to the real results of votes.

Keywords: electoral preference, votes, election, research, survey, politics, public opinion, public opinion surveys

Obsah

1. Úvod	4
2. Co jsou průzkumy politických preferencí	6
2.1. Faktory ovlivňující průzkumy a jejich výsledky	7
2.2. Historie průzkumů preferencí	11
3. Metody využívané při výzkumech preferencí	13
3.1. Exit-poll	13
4. Přední české agentury	19
4.1. Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd České republiky – CVVM	19
4.2. Středisko empirických výzkumů - STEM	19
4.3. Factum Invenio	20
5. Preferenční průzkumy kandidujících stran před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2006	23
5.1. Průzkumy agentury CVVM	23
5.1.1. Březnový průzkum	23
5.1.2. Dubnový průzkum	23
5.1.3. Květnový průzkum	24
5.2. Průzkumy agentury STEM	25
5.2.1. Březnový průzkum	25
5.2.2. Dubnový průzkum	25

5.2.3. Květnový průzkum	26
5.3. Průzkumy agentury Factum Invenio	26
5.3.1. Březnový průzkum	26
5.3.2. Dubnový průzkum.....	26
5.3.3. Květnový průzkum	27
5.4. Skutečné výsledky voleb a porovnání s předchozími průzkumy	28
6. Preferenční průzkumy kandidujících stran před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2010	31
6.1. Průzkumy agentury CVVM	31
6.1.1. Březnový průzkum	31
6.1.2. Dubnový průzkum.....	32
6.1.3. Květnový průzkum	33
6.2. Průzkumy agentury STEM	33
6.2.1. Březnový průzkum.....	33
6.2.2. Dubnový průzkum.....	34
6.2.3. Květnový průzkum	34
6.3. Skutečné výsledky voleb a porovnání s předchozími průzkumy	34
7. Shrnutí výsledků preferenčních průzkumů a samotných voleb do Poslanecké sněmovny v letech 2006 a 2010.....	37
8. Zveřejňování výsledků realizovaných průzkumů.....	39
9. Závěr	41

Seznam literatury	44
Elektronické zdroje	45
Přílohy	

1. Úvod

Bakalářská práce se zabývá průzkumy politických a volebních preferencí v České republice.

Prvním z cílů této práce je zmapovat metodologie, které tři přední české agentury (CVVM, STEM a Factum Invenio) v průzkumech využívají, dále zjistit, jaké jsou kladeny dotazovaným otázky, a také jak se výsledky průzkumů zveřejňují. Dalším cílem je porovnat průzkumy preferencí organizované těmito třemi agenturami a konfrontovat je se samotnými výsledky jednotlivých voleb. Konkrétně se toto srovnávání zaměřuje na poslední dvoje volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, které proběhly v letech 2006 a 2010. Jedná se o preferenční průzkumy uskutečněné ve třech měsících (březen, duben a květen) před volbami, přičemž důraz je kladen vždy na poslední, tedy květnová, šetření.

Práce se snaží zodpovědět otázky: Jak odpovídají realizované průzkumy zmíněných tří agentur skutečným výsledkům voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky? Jaké výzkumné metody průzkumy využívají? Jaké faktory mohou ovlivňovat výsledky? Jak bývají výsledky zveřejňovány?

Odpovědi k předešlým výzkumným otázkám jsem zjišťovala skrze studium odborných knih a periodik a skrze konkrétní výsledky průzkumů zveřejněných v tiskových zprávách na oficiálních internetových stránkách jednotlivých agentur.

Text se zabývá i počátky průzkumů veřejného mínění a preferenčních průzkumů ve světě i v České republice a popisem činností uvedených tří českých agentur. Významnou součástí je i zmínění faktorů, které mohou mít vliv na to, proč někdy průzkumy neodpovídají realitě.

Podobnou tematikou se v současné době v České republice zabývá několik odborníků. Zmíním například jména jako Jindřich Krejčí nebo Tomáš

Lebeda. Na průzkumy veřejného mínění se soustředí kupříkladu Jiří Šubr. Co se týče preferenční problematiky jako takové, na našem území se začala více zkoumat až po roce 1989. Od té doby ale rok od roku na toto téma vzniká stále více nových odborných spisů.

2. Co jsou průzkumy politických preferencí

Průzkumy volebních preferencí se zahrnují mezi výzkumy veřejného mínění. (Krejčí, 2004, s. 131) Rozlišuje se mezi stranickými preferencemi, voličskými preferencemi a volebními prognózami. (Lebeda, 2004, s. 5)

Stranické preference nás informují, jak celá dospělá populace deklaruje své rozhodnutí v případných volbách. Vedle konkrétních odpovědí, ve kterých respondenti jmenují politické strany, zde nalezneme i odpovědi „nevím koho bych volil“ nebo „nezúčastnil bych se voleb“. (Lebeda, 2004, s. 5) Stranické preference publikované v současnosti agenturami CVVM a STEM, o kterých se více zmíním později, ale ignorují dotaz, který se ptá na volební účast. Pokud tedy volič odpoví, že se voleb nezúčastní, tazatel i přesto položí další otázku, soustředící se na vyřčení jména některé z kandidujících stran. Pouze respondent, který dvakrát po sobě trval na neúčasti, je poté zařazen do skupiny osob odmítajících se voleb zúčastnit. (Lebeda, 2004, s. 6) Vzorek respondentů tedy není totožný se skupinou skutečných voličů. Například z účasti ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2002 jsme mohli vidět, že díky rekordně nízké účasti voličů – voleb se jich zúčastnilo pouhých 58% - o skutečném výsledku rozhodla poměrně malá skupina občanů. (Lebeda, 2003, s. 23)

Voličské preference ukazují pouze volbu těch respondentů, kteří nevyloučili účast ve volbách a zmíní některou politickou stranu, kterou by volili. (STEM, 2010a) V souboru odpovědí ale stále zůstávají ti dotázaní, kteří nevědí, zda by se voleb zúčastnili, i ti, kteří nevědí, koho by volili. (Lebeda, 2004, s. 6)

Volební prognózy mají nejpřesněji předpovědět volební výsledek. Jsou založeny na matematickém modelu, který se může u různých agentur lišit. (STEM, 2010a) Z výpočtů nicméně bývají vyloučeny všechny odpovědi, které by nemohly být uznány ve skutečných volbách. Vyřazení jsou tedy například lidé, kteří se volit nechystají, váhají, nevědí, nebo hlasují pro politickou

stranu, která do voleb nekandiduje. (Lebeda, 2004, s. 7) Z tohoto důvodu dosahuje u volebních prognóz součet podílů jednotlivých stran 100%, kdežto u stranických preferencí je nižší. (Lebeda, 2003, s. 24)

Volební výzkumy nemusejí zkoumat pouze veřejné mínění před volbami zaměřené na poměr hlasů mezi soupeřícími stranami nebo jednotlivými kandidáty. Existují i tzv. motivační výzkumy. Ty se mohou soustředit například na poznávání důvodů plánované volební účasti či neúčasti. Probíhají i průzkumy, které se snaží poznat důvod preference jednotlivých stran a kandidátů. Motivační volební průzkumy často využívají individuálních rozhovorů, skupinových diskusí a v neposlední řadě klasického přímého dotazování či reprezentativního standardního dotazování. Takovéto výzkumy stojí na pomezí mezi sociologickým a psychologickým přístupem. Motivačním preferencím je sice v České republice také věnován prostor, ale rozhodně ne tak významný, jaký je věnován přímo poměrům preferenčních hlasů. (Šubrt, 1998, s. 182-183)

Existuje i průzkum nevolitelnosti stran. Pro výzkum tazatelé používají otevřenou otázku, která zní např. „Existuje strana, kterou byste za žádných okolností nevolil, pokud ano, která to je?“. Dotazovaní pak zpravidla řeknou i název politické strany, kterou v posledních volbách volili. Častá je např. odpověď, že by volič ODS nikdy nedal hlas KSČM a naopak. (Linek, 2002, s. 124)

Informace o volebních preferencích se zjišťují nejen bezprostředně před volbami, ale především kontinuálně. Zveřejňování těchto údajů těsně před volbami bývá často kritizováno, a to z toho důvodu, že by se tyto výsledky mohly stát nástrojem k ovlivnění voličů. (Boučková, 1995, s. 32)

2.1. Faktory ovlivňující průzkumy a jejich výsledky

Většina voličů věří, že se pro politické kandidáty rozhoduje podle jejich volebních programů (v roce 2002 toto tvrdilo 81% voličů). Pokud se ale na tuto záležitost podíváme hlouběji, zjistíme, že takové tvrzení není příliš

pravdivé. Politické programy stran, které kandidovaly ve volbách, totiž představují několik set stran textu; v programech často ani nebývají zmíněny možnosti, jak zabezpečit avizované cíle. Z takovýchto textů tedy nejen že často nelze kandidáta racionálně vybrat, ale je i nepravděpodobné, že čtyři pětiny obyvatel ČR by studovaly před každými volbami takto rozsáhlé materiály. (Krejčí, 2006, s. 427)

Volba je z mnohem větší části výsledkem interakce politických postojů, politických názorů, aktuálních problémů, minulosti jedince, rysů osobnosti, životních podmínek, kterým je vystaven, prostředím, ve kterém pracuje atd.; jedná se tedy o výsledek mnoha politických, ekonomických i sociálních událostí. (Boučková, 1995, s. 34) Krátkodobě na člověka působí i volební kampaně, prezentace politiky a konkrétních kandidátů v médiích, strániční lidé apod. (Cabada, 2002, s. 302)

Faktorů, které působí na rozhodování voličů, je mnoho, a navíc se pořadí jejich významu v souvislosti s přetvářením vnitřních i vnějších podmínek společenského života mění. (Adamová, 2001, s. 263-264)

Předvolební výzkumy často ukazují na tzv. last-minute swing, tedy na změnu v poslední chvíli nebo v poslední minutě. Spočívá v tom, že lidé, kteří dosud zastávali názory, že budou volit určitou politickou stranu, na poslední chvíli změni své rozhodnutí a nakonec zvolí politickou stranu jinou. Tento fakt zaujal německou badatelku E. Noelleovou – Neumannovou, která ho vysvětluje tak, že lidé mají schopnost vnímat kolem sebe tzv. názorové klima, aniž by byl názor přímo vysloven. Tomuto jevu Noelleová říká spirála mlčení (Schweigespirale). Jedná se o proces týkající se názoru, který není veřejně vyslovován. Časem začne jiný, hlasitě vyjadřovaný názor, oslabovat a utíchat; v tuto chvíli se nevyslovený názor dostává do popředí. Důvod pro změnu postoje je ale dle této badatelky i v tom, že lidé se nechtějí izolovat od ostatních tím, že by vyslovovali opačný názor, než je ten „správný“, tedy ten, který je nahlas vyslovován. Pokud se tedy například volič rozhoduje mezi dvěma různými stranami, nakonec většinou dá svůj hlas té politické straně,

kteřá má volební záměry bližší společenské skupině, ke které sám volič náleží. Jde o to, aby se neizoloval od svého sociálního prostředí. (Šubrt, 1998, s. 36-37)

Strach či obavy z izolace sice neplatí pro všechny jedince, ale členové masy, kteří své chování podřizují míněním ostatních lidí, můžou ovlivnit rozdíly mezi průzkumy politických preferencí a skutečnými výsledky voleb. (Šubrt, 1998, s. 40)

Názory voličů na politickou kulturu i na konkrétní politické strany či politické činitele mohou ovlivňovat i tzv. fámy. Jsou to informace týkající se záležitostí, které zajímají veřejnost, a které postrádají zdroj a šíří se neoficiálně. Neznamená to ale, že by fáma musela být automaticky nepravdivá. Věrohodnost a šíření fám umocňují samotné mediální prostředky, které jim vlastně dávají i samotný zdroj – lidé mohou její věrohodnost potvrdit pouhým vyslovením slov „bylo to v televizi“. (Šubrt, 1998, s. 59-69)

Průzkumy preferencí jsou ovlivněny mnoha faktory. Jedním z nich jsou tzv. utajené preference, kdy příznivci některých stran (především Komunistické strany Čech a Moravy) nepravdivě řeknou, že se chystají volit jinou politickou stranu. Dále je tu i tzv. band-wagon effect, kdy se dotazovaní přikloní k nejsilnějším stranám. (Šubrt, 1998, s. 186-187; Krejčí, 2004, s. 250) Volba člověka je zkrátka často ovlivněna podvědomými postoji, jako je například touha po bezpečí, potřeba autority nebo naopak vzpoura proti nim, identifikace s politickou osobností či na druhou stranu averze k ní. (Boučková, 1995, s. 37)

Tzv. efekt mobilizace hlasů je reakce občanů na předpověď výsledků voleb, která je považována za nepříznivou. Lidé, kteří neplánovali jít k volbám, nakonec volit jdou; lidé, kteří chtěli volit určitou stranu, dají hlas jiné straně, než kterou chtěli zvolit původně, protože to představuje efektivnější řešení dané situace. (Krejčí, 2004, s. 250)

Dále jsou výsledky ovlivňovány letargickým efektem, který spočívá v tom, že příznivci favorizované volby nakonec volit nejdou v domnění, že jejich strana určitě zvítězí. Tento efekt se může se projevit negativně a straně uškodí. (Krejčí, 2004, s. 251)

Nerozhodnutého voliče mohou ovlivnit také volební kampaně nebo masové sdělovací prostředky. Nerozhodnutý volič při hlasování pak zvolí stranu, která se mu dostala do podvědomí a volí tak známou „značku“. (Krejčí, 2004, s. 42)

Rozdíly v preferenčních výsledcích ale nemusí způsobovat pouze psychologické a sociální faktory u voličů. U každého šetření se totiž může lišit velikost vzorku respondentů, kvalita dotazníků či anket, metoda dotazování či reprezentativnost vzorku. Všechny tyto a další okolnosti ovlivňují výsledek průzkumů. (Boučková, 1995, s. 17)

Nepřesnost ve výzkumech je ovlivněna mnoha okolnostmi. Velkou roli hraje i to, že v některých průzkumech mohou odpovídat na dotazy ohledně volby kandidáta i lidé, kteří ve skutečných volbách volit nepůjdou. Problémy mohou vznikat i kvůli nedůslednosti a špatné organizaci během výzkumu. (Krejčí, 2004, s. 11)

Může dojít i k tzv. systematickému vychýlení, kdy je ve výběrovém souboru výrazně podhodnocena nebo vynechána určitá část populace. Výsledky ovlivňuje i nízká návratnost dotazníků. Důvodem malé návratnosti může být například odmítnutí respondenta nebo jeho nezastižení. (Krejčí, 2004, s. 251-253) Za hlavního „viníka“ je ale poslední dobou považována tzv. přezkoumaná populace. Ta je způsobena nárůstem počtu šetření. V přesnosti výsledků hraje velkou roli i rozdíl v čase mezi dotazováním a samotnými volbami. (Krejčí, 2004, s. 23-26)

V roce 2002 byly výsledky ovlivněny i tím, že pokud byla položena otevřená otázka na to, koho by občan volil, mohlo dojít k nesrovnalostem

ohledně Čtyřkoalice – lidé mohli odpovědět jak „Čtyřkoalice“, tak i „KDU-ČSL“, „US“, „ODA“ nebo „DEU“. (Krejčí, 2004, s. 136)

2.2. Historie průzkumů preferencí

Výzkumy veřejného mínění se názorům veřejnosti na otázky související s volbami a konkrétním volebním chováním věnují prakticky od samého počátku své existence. V zahraničí, konkrétně ve Spojených státech amerických, se již v roce 1824 noviny Harrisburg Pennsylvanian věnovaly anketám s cílem předpovědět výsledky prezidentských voleb na americkém území. Ankety byly rozesílány a poté část z nich vyhodnocována samotnými periodiky. Ve Spojených státech se ve 30. letech minulého století výrazně rozvinuly a poté se rozšířily do Evropy i do ostatních částí světa. (Rendlová, 2002, s. 17) Rozhodujícím zvratem se v USA staly prezidentské volby v roce 1936. Časopis Literary Digest, který rozeslal ankety deseti milionům čtenářů a zpracoval více než dva miliony z nich, se ve svých odhadech dramaticky zmýlil. Naopak se ale ukázala spolehlivost výzkumů veřejného mínění, které byly založeny na matematické statistice a na náhodném výběru dotazovaných. (Rendlová, 2002, s. 20-21) Tím se staly téměř nedílnou součástí většiny volebních výzkumů proškolení tazatelé a především metoda „face-to-face“, tedy dotazování z očí do očí, které tak začalo nahrazovat rozesílané ankety či dotazníky. (Šubrt, 1998, s. 181-182)

Na našem území začala vznikat pracoviště na výzkum veřejného mínění po druhé světové válce. Již v roce 1945 v rámci tehdejšího Ministerstva informací vznikl Československý ústav pro výzkum veřejného mínění (ÚVVM). Ústav vydával i časopis s názvem Veřejné mínění, do kterého přispívali především pracovníci vysokých škol. ÚVVM provozoval svou činnost jen v českých zemích, nikoli na Slovensku. Měsíčně provedl maximálně jeden až dva průzkumy, a to s asi třemi sty dobrovolnými tazateli. V roce 1948 byla ale jeho činnost zakázána a o dva roky později ústav zanikl. (Šubrt, 1998, s. 75-77) K jeho obnovení došlo až v roce 1967. Výsledky ale

nebyly zveřejňovány, sloužily pouze státním orgánům a odborné veřejnosti.
(Rendlová, 2002, s. 25)

Základní podmínkou pro to, aby vůbec mohly volby (a tím pádem i samotné průzkumy politických preferencí) probíhat, je tedy především existence demokratického systému. Předpokladem toho je zároveň určitá ekonomická, sociální a kulturní úroveň dané země. (Klokočka, 1991, s. 27)

3. Metody využívané při výzkumech preferencí

Při průzkumech se využívá několik výzkumných metod. Nejprve je zvolen výběrový soubor, což je skupina respondentů, která zastupuje cílovou populaci. Důležitou roli hraje i tazatel, což je osoba, která provádí sběr dat, často pomocí dotazníku či rozhovoru. (Krejčí, 2004, s. 250-254)

Představa, že předvolební průzkumy preferencí musí probíhat na výběrových souborech reprezentujících všechny voliče, je mylná. V některých situacích (například pro přípravu a konání politických kampaní v konkrétním regionu) jsou naopak výhodnější průzkumy pouze ve vybraných skupinách obyvatelstva. Politické strany se mohou zaměřit například jen na určitou skupinu podle věku, ukončené úrovně vzdělání nebo místa bydliště. (Šubrt, 1998, s. 185-186)

Pro šetření volebních preferencí je nicméně nejčastěji používanou metodou kvótní výběr. Spočívá v tom, že díky znalostem o složení populace výzkumník vybere dotazované tak, aby odpovídali celkové populaci. Jedná se např. o pohlaví, věk, vzdělání nebo region. Tazatel pak osloví určitý počet lidí daného věku, vzdělání apod. (Krejčí, 2004, s. 54) Kvótní výběr je nepravděpodobnostní metoda, což znamená, že není zajištěna stejná pravděpodobnost vybrání do výběrového souboru pro všechny členy cílové populace. (Krejčí, 2004, s. 252)

Šetření dotazováním se uskutečňuje především skrze osobní dotazování, tedy skrze rozhovory vyškolených tazatelů s respondenty; většinou se realizuje v domácnostech. Dotazování telefonické je také možné, ale méně časté, protože by se mohl provést pouze dotazník s omezeným počtem otázek, které by navíc musely být jednodušší. Písemné dotazování, tedy zasílání dotazníků poštou, se již dnes využívá pouze minimálně. Šetření dotazováním slouží k jednorázovému zjišťování názorů, ale i ke sledování jejich vývoje v čase. Opakovaná šetření se provádějí dvěma základními

variantami – jedná se o barometrové a panelové šetření. (Boučková, 1995, s. 15-16)

Barometrové šetření spočívá v opakovaném kladení stejných otázek pokaždé jiným osobám. Otázky jsou zaměřeny nejen přímo na volební záměry a preference, ale i na záležitosti, které s touto volbou úzce souvisí – ptají se na důvěru obyvatel v konkrétního politika či politickou stranu, vládu apod., popularitu politiků, spokojenost s celkovou politickou situací, názor na aktuální problémy aj. Toto šetření umožňuje sledovat vývoj názorů v čase. (Boučková, 1995, s. 16)

Panelové šetření se od barometrového výzkumu liší tím, že se týká stálého vzorku populace, kterému jsou pokládány stejné otázky. Výzkum se také koná v určitých pravidelných intervalech. S panelovým výzkumem je ale spjata riziko, že osoba, která je dotazována, se např. zpočátku o určitou politickou oblast či problém nezajímala, ale protože je na ni opakovaně tázána, začne si o daném jevu zjišťovat informace či o něm více přemýšlet. Proto může dospět k jiným názorům, než jaké by měla, pokud by tázána nebyla. (Boučková, 1995, s. 17) Prostřednictvím výpovědi je možné dobře sledovat, co člověka vedlo např. ke změně preference, ale i volební chování jako takové. Panelové výzkumy zpravidla trvají alespoň několik měsíců, jsou tedy časově, organizačně i finančně poměrně náročné. (Šubrt, 1998, s. 190-191)

Dalšími metodami, které se při průzkumech uplatňují, jsou individuální a skupinové rozhovory, ale i experimentální metody. Může se například jednat o rekonstrukci skutečné situace, která nastane u skutečných voleb – každý účastník experimentu dostane volební seznamy se jmény všech kandidátů a do volební urny vloží lístek se jménem kandidáta či strany, kterou by opravdu volil. (Boučková, 1995, s. 17-18)

Při průzkumech preferencí se obvykle používá otázka „Představte si, že by příští víkend byly volby do... Kterou stranu nebo kterého kandidáta

byste volil(a)?“. Je nejasné, jestli se takováto otázka má položit pouze lidem, kteří uvedli, že se plánují voleb zúčastnit, nebo zda má být kladena všem, tedy i lidem, kteří volit pravděpodobně nepůjdou. Také je sporné, zda má být otázka typu uzavřeného (kdy má respondent vybrat z nabízených kandidátů) nebo otevřeného (kdy dotazovaný sám řekne název strany bez nabízených možností). (Šubrt, 1998, s. 184)

Standardně se tedy pokládají otázky typu: „Představte si, že by příští týden byly volby do Poslanecké sněmovny. Šel byste volit?“, „Kterou stranu byste volil?“ nebo „Co pro Vás bude nejdůležitější při rozhodování o tom, komu dáte své hlasy?“ (Boučková, 1995, s. 32-33)

Při průzkumech se někdy využívá i anketa, tedy zcela nahodilé oslovení respondentů, kteří odpovídají na několik jednoduchých otázek. Dnes probíhá nejčastěji na internetu nebo je anketa zasílána poštou. (Krejčí, 2004, s. 250) Nejedná se ale o reprezentativní šetření. Je založena pouze na dobré vůli zkoumané populace zodpovědět otázky, ke kterým jsou většinou nabízeny odpovědi. Nemáme žádné informace o tom, kolik oslovených se rozhodlo neodpovídat. I přesto ale počet anket vzrostl, především díky jejich zveřejňování v médiích, které je atraktivní pro diváky či posluchače. (Krejčí, 2004, s. 58-59)

Vývoj volebních preferencí úzce souvisí s volebním chováním. Proto je výhodné pravidelně zjišťovat preference v měsíčních omnibusových šetřeních (což je kvantitativní více-tematický výzkum opakovaný v určitých intervalech [Šubrt, 1998, s. 216]) a následně výzkumy opakovat například deset dnů a dva dny před volbami. I tak ale zůstává obtížné zjistit, proč voliči mění své názory na politické strany či kandidáty. Často tyto změny nemusejí být ani postřehnuty – kupříkladu pokud jsou přesunuté hlasy ze strany A k B a naopak zhruba stejně četné. Pro individuální změny preference jsou nejvhodnější výše zmíněná panelová šetření. (Šubrt, 1998, s. 190-191)

3.1. Exit-poll

Jednou ze specifických metod zjišťování preferencí je i tzv. exit-poll. Exit-poll může zároveň s preferencemi sledovat i sociální a demografické okolnosti. Tento typ výzkumu je velice žádaný i u sdělovacích prostředků. (Šubrt, 1998, s. 189)

Exit-poll využívá pravděpodobností metody, která spočívá v tom, že všichni z cílové populace mají stejnou pravděpodobnost být vybráni do výběrového souboru. Metoda je založena na tom, že se tazatelé dotazují voličů, kteří právě opouští volební místnost, koho volili. To napomáhá k tomu, aby co nejdříve po skončení voleb byly známé co nejpřesnější odhady výsledku. (Krejčí, 2004, s. 250-252)

Objektem šetření *exit-pollu* jsou dospělí obyvatelé, kteří využili své občanské právo a skutečně se daných voleb zúčastnili. I toto šetření usiluje o dosažení maximální reprezentativnosti vybraného vzorku respondentů. Spolehlivost výstupů je zajištěna reprezentativním výběrem dotazovacích míst, zohledněním zkušeností z předchozích voleb a z jiných výzkumů, znalostí sociálních a politických charakteristik jednotlivých lokalit a také značnou velikostí dotazovaného vzorku voličů. Snaha přiblížit výzkum reálné volební situaci může vést až k tomu, že respondent opět vhazuje vyplněný „lístek“ do imitace volební urny. (Lebeda, 2004, s. 4)

Respondenti jsou většinou vybíráni systematicky s náhodným začátkem - v instrukci pro tazatele můžeme najít např. následující pokyn: „Vyberte si prvního voliče a od něj odpočítejte dalších deset, kteří opustí volební místnost, a právě každého desátého respondenta se dotazujte“. Výběr respondentů opouštějících volební místnost je předem stanovený na základě přibližných výpočtů. Obvykle jsou stanoveny odlišné intervaly dotazování pro obvody ve městech a na vesnicích a také pro dopolední a odpolední hodiny. (Lebeda, 2004, s. 4)

Oslovený respondent také obvykle vyplňuje anonymní dotazník. Samotný dotazník nebývá příliš dlouhý a je sestaven tak, aby jeho vyplňování proběhlo bez komplikací a nezabralo příliš mnoho času. Ve výzkumech typu exit-poll vyplňuje respondent dotazník o délce 1-3 stran. Kromě otázky, komu dal právě svůj hlas, se často dotazník ptá i na to, koho občan volil v minulých volbách a kdy se pro daného kandidáta rozhodl. Dotazy mohou směřovat i na to, jaké faktory jedince motivují k účasti ve volbách. Důležité je, aby byl dotazník srozumitelný. (Krejčí, 2004, s. 55) Pro volební šetření jsou zpravidla používány uzavřené otázky. Pro usnadnění mohou být respondentům nabízeny karty obsahující možné odpovědi. Demografická část dotazníku obvykle obsahuje otázky týkající se věku a pohlaví respondenta, vzdělání, náboženského vyznání a zaměstnání. (Lebeda, 2004, s. 3-4)

Hlavním cílem českých výzkumů *exit-poll* je vyhovět požadavkům médií ohledně volebního zpravodajství a poskytnout co nejdříve co nejpřesnější výsledky voleb v podobě jednoduché tabulky. Poskytuje též velmi podrobné informace o socio-demografickém profilu voličů jednotlivých stran apod. (Lebeda, 2004, s. 4)

Exit-poll může být prováděn za komerčním i nekomerčním účelem. Komerční tkví především v práci pro sdělovací prostředky. Nekomerční je financován státem, ale realizován bývá pouze v zahraničí – v České republice nekomerční exit-polly zatím realizovány nebyly. Exit-poll je běžný ve většině demokratických zemí, u nás byl organizován při všech volbách do poslanecké sněmovny od roku 1990. (Krejčí, 2004, s. 56-58)

Provádí se i tzv. postvolební analýza. Postvolební analýza není pouze výše zmíněný exit-poll, ale i realizace šetření v domácnostech v průběhu dvou až tří dnů po volbách. Dotazy směřují na volební preference před volbami, skutečnou volbu, ale i motivy této volby. Samozřejmě nechybí zjišťování základních charakteristik voliče jako je věk, profese, vzdělání apod. Toto šetření v domácnostech má oproti exit-pollu tu výhodu, že

umožňuje dotazovat se i osob, které k samotným volbám nepřišli. (Boučková, 1995, s. 33)

4. Přední české agentury

V České republice působí hned několik agentur zabývajících se veřejnými výzkumy i přímo preferenčními průzkumy. Třemi nejvýraznějšími z nich jsou Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd České republiky – CVVM, Středisko empirických výzkumů – STEM a Factum Invenio.

Rozdíly mezi preferencemi u různých firem pro výzkum veřejného mínění se liší především kvůli odlišným metodikám, které firmy využívají. STEM se ptá všech dotazovaných otevřenou otázkou, kdy dotázaný sám jmenuje stranu, kterou by volil, pokud by se volby konaly příští týden. CVVM používá také otevřenou otázku. Agentura Factum Invenio předkládá respondentům karty s názvy politických stran, ze kterých si respondent vybírá; jedná se tedy o uzavřenou otázku. Při tomto postupu je vyšší podíl lidí, kteří se hlásí k menším politickým stranám. Tazatelé společnosti STEM se málokdy spokojí s odpovědí „nevím“, ale Factum Invenio a CVVM tuto odpověď bez potíží uznávají. (STEM, 2010a)

CVVM a STEM někdy ale v době, kdy jsou zcela jasné kandidující strany, mění svou otázku z otevřené na uzavřenou. Všechny tři agentury používají kvótní výběr, CVVM a Factum Invenio dotazují asi tisíc respondentů, STEM kolem dvou tisíc. (Lebeda, 2003, s. 24-25)

Agentury CVVM, STEM i Factum Invenio jsou založeny na omnibusových šetřeních. Program CVVM je hrazen ze státního rozpočtu, STEM a Factum Invenio jsou komerční organizace. (Krejčí, 2004, s. 56)

4.1. Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd České republiky – CVVM

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Vznikl již v roce 1946, jako součást Ministerstva zahraničí. Centrum vydává pravidelný bulletin Naše

společnost, který obsahuje stati čerpající z výzkumů veřejného mínění. Kromě toho informuje skrze tisk, a to přibližně patnáctkrát ročně. Mimo to má veřejnost také přístup do knihovny Sociologického ústavu AV ČR. Od roku 2002 jsou na internetových stránkách www.cvvm.cas.cz zveřejňovány tiskové zprávy z pravidelných výzkumů a příspěvky bulletinu. CVVM má jedenáct stálých zaměstnanců a značný počet tazatelů - přibližně 700. Centrum řeší teoretické i metodologické otázky, které souvisí s veřejným míněním. (Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, 2010)

Kupříkladu výzkumný projekt Naše společnost provádí deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku populace od patnácti let. Vždy se ho zúčastní alespoň tisíc respondentů. Jedná se o omnibusový dotazník, který obsahuje politická, ekonomická i další společenská témata. CVVM provádí výzkumy i pro další oddělení Sociologického ústavu i pro vnější zadavatele (pro státní správu, výzkumné organizace, univerzity apod.). Spolupracuje i se zahraničními agenturami pro výzkum veřejného mínění, například s Centran European Opinion Research Group (CEORG), v předchozích letech se účastnila i výzkumného projektu Evropské komise Eurobarometr. (Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, 2010)

4.2. Středisko empirických výzkumů - STEM

Agentura STEM neboli Středisko empirických výzkumů, se zaměřuje na studium životních podmínek, hodnot, postojů a názorů obyvatel. Své poznatky zveřejňuje skrze sdělovací prostředky a také na pravidelných tiskových konferencích. STEM byl založen v roce 1990 jako první výzkumná společnost s vlastní tazatelskou sítí.

Agentura se soustředí především na průzkumy politických preferencí, profily stoupců politických stran, výzkum politických institucí, spokojenost obyvatel s politickou situací, sociální politiku, ekonomické a regionální

výzkumy nebo na výzkumy elit (názory a postoje předních představitelů politiky a veřejného života). (STEM, 2010f) STEM se zabývá jak kvalitativními, tak kvantitativními výzkumy. Využívá např. metod ad hoc šetření (rozsáhlý výzkum na reprezentativním náhodném výběru respondentů), expertní řešení (projekty pro řešení problémů se skupinami odborníků), focus groups nebo hloubkové rozhovory. (STEM, 2010b)

Se STEM spolupracují či spolupracovaly přední zahraniční vzdělávací instituce jako Oxfordská nebo Cornellova univerzita, ale i mezinárodní instituce - Evropská unie či Rada Evropy; dále firma spolupracuje s veřejnou správou a se sdělovacími prostředky. (STEM, 2010f)

4.3. Factum Invenio

Agentura Factum Invenio byla založena v roce 1991. Ve společnosti působí více než 850 tazatelů, kteří jsou vyškoleni pro osobní dotazování, a dále 250 tazatelů školených pro studiové testy. Factum Invenio v souvislosti s výzkumy veřejného mínění klade důraz na sociální a sociologické výzkumy, výzkumy cestovního ruchu, dopravy a komunikace. (Factum Invenio, 2010b)

Agentura se soustředí na kvalitativní i kvantitativní výzkumy. (Factum Invenio, 2010a) Co se týče kvantitativních výzkumů, využívá metody jako pen&paper (dotazování skrze klasické papírové dotazníky s vyškolenými tazateli), CATI (telefonické dotazování s pomocí počítače), CAWI (dotazování online prostřednictvím internetu, které má obrovský rozvojový potenciál), CLT (Central Location Tests spočívají v pozvání určitých osob na základě předem daných kritérií, které může probíhat nejen v provozních jednotkách, ale i v domácnostech), dále např. mystery shopping, což znamená fiktivní nákup výrobku zaměřující se na prodavače či poskytovatele služby.

Pro kvalitativní výzkumy využívá metody focus group (skupinová diskuse, která bývá často vedena psychologem), easy group (standardní skupinová diskuse), indepth interview (klasický hloubkový rozhovor) nebo

etnografické metody (zkoumají danou problematiku v přirozeném prostředí cílové skupiny, například v domácnostech). (Factum Invenio, 2010a)

Agentura Factum postupně nesla různá jména (Factum, Sofres-Factum, TNS Factum), nyní se jmenuje Factum Invenio. Od roku 2008 se již nevěnuje preferenčním výzkumům. (Factum Invenio, 2008)

5. Preferenční průzkumy kandidujících stran před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2006

Volby do Poslanecké sněmovny se konaly 2.6. - 3. 6. 2006. K volebním urnám přišlo 5 368 495 voličů, tedy 64,47% obyvatel ČR s právem volit. (Český statistický úřad, 2006)

5.1. Průzkumy agentury CVVM

5.1.1. Březnový průzkum

Průzkum probíhal od 6.3. do 13. 3. 2006. Dotázáno bylo 970 respondentů – obyvatel ČR nad 18 let. Jejich výběr proběhl kvótním výběrem. (Kunštát, 2006a)

Na otázku „Představte si, že by příští týden byly volby do Poslanecké sněmovny. Šel byste volit?“ odpovědělo kladně 66 % dotázaných s volebním právem (odpověď „rozhodně ano“ zvolilo 32% a „spíše ano“ 34%), 24% záporně (pro odpověď „spíše ne“ se rozhodlo 14%, pro „rozhodně ne“ 10%). 10% z dotázaných občanů nevědělo, jestli by se voleb zúčastnilo. (Kunštát, 2006a)

Následující položená otázka zněla: „Představte si, že by příští týden byly volby do Poslanecké sněmovny. Pokud byste k volbám šel, kterou stranu byste volil?“ (Kunštát, 2006a)

Výsledky, ve kterých se tedy nepočítá s nerozhodnutými občany a s nevoliči, v březnu ukazují toto: Občanská demokratická strana (ODS) by obdržela 32,5% hlasů voličů, Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) 26,6%, Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) 16%, Strana zelených (SZ) 13%, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL) 8%, ostatní politické strany 4%. (Kunštát, 2006a)

5.1.2. Dubnový průzkum

Průzkum probíhal za stejných podmínek jako v předchozím měsíci, respondentů tentokrát bylo 961; všichni z nich byli obyvatelé ČR ve věku nad 18 let. Průzkum se uskutečnil ve dnech 3.4. - 10. 4. 2006. (Kunštát, 2006b)

Na otázku „Představte si, že by příští týden byly volby do Poslanecké sněmovny. Šel byste volit?“ odpovědělo kladně 68 % dotázaných s volebním právem (konkrétně „rozhodně ano“ vybralo 32% občanů a „spíše ano“ 36%), 24% zodpovědělo dotaz záporně („spíše ne“ 14 %, rozhodně by se voleb nezúčastnilo 10%). 8% respondentů v danou chvíli nevědělo. (Kunštát, 2006b)

Výsledky byly takovéto (opět bez nerozhodnutých voličů a bez lidí, kteří by k volbám vůbec nepřišli): ODS by v dubnu získala 31,5% hlasů, ČSSD 27%, KSČM 15,5%, SZ 12%, KDU-ČSL 11,5%, ostatní kandidující strany 2,5%. (Kunštát, 2006b)

5.1.3. Květnový průzkum

Průzkum proběhl hned na začátku května (1.5. - 8. 5. 2006) na vzorku 835 respondentů, z něhož všichni byli starší 18 let. Vybrání byli opět kvótním výběrem. Jedná se o poslední preferenční průzkum společnosti CVVM před samotnými volbami. (Kunštát, 2006c)

Na otázku „Počátkem června 2006 se budou konat volby do Poslanecké sněmovny. Půjdete volit?“ odpovědělo kladně 69% dotázaných s volebním právem („rozhodně ano“ 35% a „spíše ano“ 34%), 20% záporně („spíše ne“ 10%, „rozhodně ne“ 10% respondentů). 11% stále nevědělo, zda se voleb zúčastní. (Kunštát, 2006c)

Všem dotázaným s volebním právem, kteří účast ve volbách nevyloučili (tj. kromě těch, kteří odpověděli, že se voleb „rozhodně“ nezúčastní), byla tentokrát netradičně položena uzavřená otázka mapující, kterou stranu budou volit v červnových volbách do Poslanecké sněmovny.

Respondentům byly předloženy karty s názvy všech politických stran, které kandidují v nadcházejících volbách do Poslanecké sněmovny. Do souboru byli zahrnuti pouze lidé, kteří uvedli nějakou stranu – jde tedy o preference bez nerozhodnutých a nevoličů. (Kunštát, 2006c)

Výsledky byly takovéto: ODS by takto těsně před volbami získala 32%, ČSSD 28%, KSČM 15,5%, SZ 10,5%, KDU-ČSL 5,5%, všechny ostatní kandidující strany pak 8,5%. (Kunštát, 2006c)

5.2. Průzkumy agentury STEM

STEM se soustředila na průzkum stranických preferencí, kdy součet do 100% tvoří lidé, kteří volit jít nechtějí, a nerozhodnutí voliči. (STEM, 2006d)

5.2.1. Březnový průzkum

STEM průzkum provedla 1.3. - 8. 3. 2006 na vzorku 1699 občanů ČR starší 18 let, kteří byli vybráni kvótním výběrem. Jasně ANO ohledně účasti ve volbách vyslovilo 53% respondentů, jasně NE řeklo 15% občanů a 32% nebylo dosud rozhodnuto. (STEM, 2006a)

Byla položena otevřená otázka "Pokud byste (přesto) šel (šla) volit, kterou stranu byste příští týden volil(a) do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR?" (STEM, 2006a)

ODS by v březnu získala 26,7% hlasů, ČSSD 21,8%, KSČM 12,4%, SZ 9,4% a KDU-ČSL 6,1%, ostatní strany 2,7%. Nikoho by nevolilo 11,2% a 9,8% respondentů nevědělo, jakou stranu by zvolilo. (STEM, 2006a)

5.2.2. Dubnový průzkum

Na začátku dubna, ve dnech 1.4. - 10. 4. 2006, proběhl průzkum za stejných podmínek s 1690 dotazovanými staršími 18 let. Opět byli vybráni kvótním výběrem. Svou jistou účast ve volbách potvrdilo 54% respondentů,

určitě by se ale nezúčastnilo 16% občanů. Dalších 30% nebylo dosud rozhodnuto. (STEM, 2006b)

Kdyby se volby uskutečnily na začátku dubna, na základě výsledků by získala ODS 26,8%, ČSSD 21,3%, KSČM 13,3%, SZ 10,6%, KDU-ČSL 4,9% a ostatní strany 2,2%. Nerozhodnutých bylo 8,4%, volit by nešlo 12% dotázaných. (STEM, 2006b)

5.2.3. Květnový průzkum

V období 2.5. - 9. 5. 2006 bylo za stejných podmínek dotázáno 1638 občanů starších 18 let. Jednalo se o poslední průzkum agentury STEM před volbami. Zcela jistě by se jich zúčastnilo 54% respondentů, jasné ne řeklo 16% občanů a 30% není rozhodnuto. (STEM, 2006c)

ODS by přesvědčilo 26,7% voličů, ČSSD 25,2%, KSČM 13%, SZ 7,1%, KDU-ČSL 5,4%, ostatní strany 2,9%. Volit by nicméně nešlo 11,3%, nerozhodnutých bylo 8,4% dotazovaných. (STEM, 2006c)

5.3. Průzkumy agentury *Factum Invenio*

Od roku 1999 Factum Invenio provádí jak stranické preference, tak i prognózy volebních výsledků. Volební prognóza agentury je založena na stranických preferencích a na informacích o hlasování v minulých volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Zohledňuje také ochotu lidí zúčastnit se voleb a vývojové trendy skutečné volební účasti. V následujících podkapitolách se nicméně soustředím pouze na stranické preference, a to z toho důvodu, že předchozí výsledky STEM a CVVM se volebními *prognózami* nezabývají.

5.3.1. Březnový průzkum

Agentura provedla výzkum ve dnech 10. - 15. 3. 2006. Jednalo se o dotazování reprezentativního vzorku lidí, který byl získán kvótním výběrem. Dotázáno bylo 994 obyvatel ČR ve věku nad 18 let. Factum Invenio se ale ve

zprávě nezmiňuje, jaké byly kladeny otázky, ani za jakých konkrétnějších podmínek průzkum proběhl. (Factum Invenio, 2006a)

Voleb do Poslanecké sněmovny by se zúčastnilo 53,0% oprávněných voličů. (Factum Invenio, 2006a)

ODS by získala 19,7% hlasů, ČSSD 17,2%, KSČM 10,9%, KDU-ČSL 6,7%, SZ 6,5%, ostatní strany 6,6% hlasů voličů. 12,9% dotázaných nevědělo, komu by svůj hlas dalo; celých 19,4% respondentů řeklo, že by k volbám vůbec nepřišlo. (Factum Invenio, 2006a)

Na konci měsíce března (24. - 29. 3. 2006) Facum Invenio uspořádalo další průzkum – toho se zúčastnilo 959 obyvatel ČR starších 18 let, vybráni byli opět kvótním výběrem. (Factum Invenio, 2006b)

Výsledky ukázaly, že voleb do Poslanecké sněmovny by se zúčastnilo 53,6% oprávněných voličů. (Factum Invenio, 2006b)

Pro ODS by hlasovalo 19,5% voličů, 17,5% pak pro ČSSD, 11,8% pro KSČM, 7,6% pro SZ, 6,6% pro KDU-ČSL a pro ostatní strany 9,8%. 11,1% dotázaných neví, koho by volilo a 19,1% by volit nešlo. (Factum Invenio, 2006b)

5.3.2. Dubnový průzkum

Dubnový průzkum se uskutečnil 7.4. - 12. 4. 2006 za stejných podmínek jako v březnu – vzorek obyvatelstva byl tedy opět vybrán kvótním výběrem z občanů starších 18 let. Celkem jich bylo dotázáno 1002. (Factum Invenio, 2006e)

Voleb do Poslanecké sněmovny by se zúčastnilo 54,1 % oprávněných voličů. (Factum Invenio, 2006e)

ODS by získala 19,3%, ČSSD 15,8%, KSČM 11,0%, SZ 9,0%, KDU-ČSL 7,8% a ostatní politické strany 5,3%. 11,7% nevědělo, komu by dalo hlas, celých 20,0% svou účast vyloučilo. (Factum Invenio, 2006e)

Na konci dubna se, stejně jako v minulém měsíci, uskutečnil další průzkum, tentokrát ve dnech 20.4. - 26. 4. 2006 a zúčastnilo se ho 954 občanů. (Factum Invenio, 2006c)

Voleb do Poslanecké sněmovny by se zúčastnilo 53,2% z nich. (Factum Invenio, 2006c)

Svůj hlas by dalo ODS 20,0%, ČSSD 16,7%, KSČM 11,1%, KDU-ČSL 7,4%, SZ 6,0% a jiným stranám 4,2%. Nevědělo 12,0%, a celých 22,5% by se voleb odmítlo zúčastnit. (Factum Invenio, 2006c)

5.3.3. Květnový průzkum

Poslední předvolební průzkum se v roce 2006 uskutečnil 4.5. - 10. 5., podílelo se na něm 966 lidí. (Factum Invenio, 2006d)

Voleb do Poslanecké sněmovny by se zúčastnilo 54,8% oprávněných voličů. (Factum Invenio, 2006d)

Factum Invenio se ve své tiskové zprávě zmiňuje, že byla použita uzavřená otázka a následně byly respondentovi předloženy karty s názvy všech kandidujících politických stran. (Factum Invenio, 2006d)

V tomto průzkumu by ODS získala 18,2%, ČSSD 14,5%, KSČM 10,3%, SZ 7,3%, KDU-ČSL 7,2% a ostatní strany 8,3%. 12,2% dotázaných nevědělo, komu by svůj hlas dalo, 21,9% by k volbám vůbec nešlo. (Factum Invenio, 2006d)

5.4. Skutečné výsledky voleb a porovnání s předchozími průzkumy

Ve volbách nejvíce hlasů získala Občanská demokratická strana – 35,38% hlasů. Následována byla Českou stranou sociálně demokratickou s 32,32% hlasů. Na třetí pozici skončila Komunistická strana Čech a Moravy s 12,81%, za ní zůstala Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová díky 7,22%. Poprvé se do Poslanecké sněmovny probojovala i Strana zelených, která přesvědčila 6,29% voličů.

CVVM před volbami zorganizovala výzkumy v podobě stranických preferencí, vytvořila ale i volební model, který nepočítá s nerozhodnutými voliči ani s nevoliči. Ostatní dvě agentury, tedy STEM a Factum Invenio, do výsledků zahrnuly i nerozhodnuté voliče a občany, kteří neplánovali k volbám přijít. Vzhledem k tomu, že takovéto chování není u reálných voleb možné, nebylo by proveditelné pokusit se zhodnotit, jak výsledky agentur STEM a Factum Invenio korespondovaly s volebními výsledky.

Z tohoto důvodu jsem si dovolila z jejich stranických preferencí vyloučit nerozhodnuté respondenty a nevoliče a procentuelně výsledky vyčísřit (s přesností na jedno desetinné místo) bez nerozhodnutých a bez nevoličů. Součet do 100% tvoří ostatní politické strany, které ve volbách získaly méně než dvě procenta hlasů.

Tabulka č. 1: *Porovnání výsledků průzkumů volebních preferencí před volbami a skutečných výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2006*

	Výsledky CVVM v květnu 2006	Výsledky STEM v květnu 2006	Výsledky Factum Invenio v květnu 2006	Skutečný výsledek voleb
ODS	32,0%	33,3%	27,6%	35,38%
ČSSD	28%	31,4%	22,0%	32,32%
KSČM	15,5%	16,2%	15,6%	12,81%
KDU-ČSL	5,5%	6,7%	10,9%	7,22%
SZ	10,5%	8,8%	11,1%	6,29%

Tabulka č. 1 ukazuje, že výsledky agentury Factum Invenio jsou výrazně ovlivněny občany, kteří v květnu 2006 nevěděli, pro koho by se ve volbách rozhodli, a také vysokým počtem nevoličů, kterých bylo 21,9%. Nicméně i tak Factum Invenio určilo správně pořadí prvních třech vítězných kandidujících stran, i když procentuální rozdíly byly značné (např. skutečný výsledek ČSSD se lišil o více než 10%, ODS pak téměř o 8%).

Úspěch ODS nejlépe odhadla STEM, stejně tak i výsledek ČSSD, KDU-ČSL a SZ. Co se týče KSČM, nejpřesnější průzkum provedlo CVVM.

Žádné šetření ale správně neurčilo pořadí dvou posledních postupujících stran, tedy KDU-ČSL a SZ. Všechna ukazovala na to, že SZ se umístí na čtvrtém místě a KDU-ČSL až na pátém. Ve skutečnosti tomu bylo opačně.

Z tohoto shrnutí můžeme konstatovat, že před volbami v roce 2006 nejpřesněji průzkumy uskutečnila agentura STEM, která se nejvíce přiblížila výsledkům čtyř z pěti politických stran, které postoupily do Poslanecké sněmovny.

6. Preferenční průzkumy kandidujících stran před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2010

Volby do Poslanecké sněmovny se v roce 2010 konaly 28.5. - 29.5. Celkem se do volebních urn odevzdalo 5 236 822 obálek, což značí, že účast obyvatelstva byla 62,60% (Český statistický úřad, 2010). Jak bylo zmíněno výše, agentura Factum Invenio se od roku 2008 již nevěnuje preferenčním průzkumům, proto její výsledky nejsou zahrnuty do této kapitoly.

6.1. Průzkumy agentury CVVM

6.1.1. Březnový průzkum

CVVM provedla výzkum ve dnech 1.3. - 8. 3. 2010. Výběr respondentů proběhl kvótním výběrem. Kvótami byl region, velikost místa bydliště, pohlaví, věk a dosažené vzdělání. Bylo dotázáno celkem 1079 obyvatel ČR ve věku nad 15 let, z tohoto počtu bylo 1027 respondentů s volebním právem. Jako metoda byl zvolen osobní rozhovor respondenta s tazatelem, během kterého byl vyplněn standardizovaný dotazník. (Kunštát, 2010a)

Na otázku „Představte si, že by příští týden byly volby do Poslanecké sněmovny. Šel byste volit?“ odpovědělo kladně 58% dotázaných s volebním právem. Odpověď „rozhodně ano“ zvolilo 30% lidí a „spíše ano“ dalších 28%. 37% odpovědělo záporně – pro možnost „spíše ne“ hlasovalo 13% občanů, pro „rozhodně ne“ potom 24%). Zbytek dotázaných, tedy 5%, zvolil odpověď „neví“. (Kunštát, 2010a)

Všem dotázaným s volebním právem, kteří účast ve volbách nevyloučili, byla položena otevřená otázka mapující, kterou stranu by dotázaní volili za předpokladu, že by se příští týden konaly volby do Poslanecké sněmovny. Nejsou tedy zahrnuti respondenti, kteří se voleb

nechtějí zúčastnit, a také ti, kteří nejsou rozhodnuti, kterou stranu by příští týden volili. (Kunštát, 2010a)

Výsledky byly následující: ČSSD by zvolilo 32% dotázaných, pro ODS by hlasovalo 25,5%, pro KSČM 12%, pro TOP 09 9%, pro Věci veřejné (VV) 7%, pro SZ 4,5%, a pro KDU-ČSL 4,5%, Strana Práv Občanů ZEMANOVCÍ (SPO) získali 3%; ostatní strany 1,5%. (Kunštát, 2010a)

6.1.2. Dubnový průzkum

Průzkum probíhal 5.4. - 12. 4. 2010. Metody a způsob výběru respondentů byly stejné jako minulý měsíc. *Výběr respondentů tedy proběhl kvótním výběrem, přičemž kvótami byl region, velikost místa bydliště, pohlaví, věk a dosažené vzdělání. Jako metoda byl zvolen osobní rozhovor respondenta s tazatelem, během kterého došlo k vyplnění standardizovaného dotazníku.* (Kunštát, 2010b)

Dotázaných bylo 1053 obyvatel ČR ve věku nad 15 let, z toho 1002 z nich mělo volební právo. (Kunštát, 2010b)

Na otázku „Představte si, že by příští týden byly volby do Poslanecké sněmovny. Šel byste volit?“ odpovědělo kladně 64% dotázaných s volebním právem (konkrétně „rozhodně ano“ zvolilo 32% a „spíše ano“ 32%). Na druhou stranu 29% zodpovědělo dotaz záporně (pro „spíše ne“ hlasovalo 9%, pro „rozhodně ne“ 20%). Zbytek dotázaných, tedy 7%, nevěděl, koho by volil. (Kunštát, 2010b)

Výsledky z průzkumu byly takovéto (nezahrnují respondenty, kteří se voleb nechtějí zúčastnit, a také ty, kteří nejsou rozhodnuti, kterou stranu by příští týden volili): ČSSD by v dubnu získala 30%, ODS by obdržela 22,5%, KSČM 13%, TOP 09 11,5%, VV 9%, SZ 4%, KDU-ČSL 4% a SPO 3%; ostatní politické strany by získaly 3% hlasů voličů. (Kunštát, 2010b)

6.1.3. Květnový průzkum

Tento průzkum probíhal 3.5. - 10. 5. 2010 za stejných podmínek i metod jako v minulých měsících. *Výběr respondentů tedy proběhl kvótním výběrem, přičemž kvótami byl region, velikost místa bydliště, pohlaví, věk a dosažené vzdělání. Jako metoda byl zvolen osobní rozhovor respondenta s tazatelem, během kterého byl vyplněn standardizovaný dotazník.* Dotázaných bylo 1061 obyvatel ČR ve věku nad 15 let, z toho 1016 s volebním právem. (Kunštát, 2010c)

Na otázku „Představte si, že by příští týden byly volby do Poslanecké sněmovny. Šel byste volit?“ odpovědělo kladně 61% dotázaných s volebním právem (možnost „rozhodne ano“ zvolilo 33% a „spíše ano“ 28%), 32% záporně („spíše ne“ odpovědělo 10 % dotázaných, možnost „rozhodně ne“ vybralo 22 %). Zbytek oslovených, tedy 7%, zvolil odpověď „neví“. (Kunštát, 2010c)

Výsledky ukázaly tuto situaci: ČSSD by v měsíci květnu, tedy poměrně těsně před skutečnými volbami, získala 30,5%, ODS by přesvědčila 19% voličů, KSČM pak 13%, TOP 09 14%, VV 11,5%, KDU-ČSL 3,5%, SZ 4,5%, a SPO 2%; ostatní politické strany 2%. (Kunštát, 2010c)

6.2. Průzkumy agentury STEM

6.2.1. Březnový průzkum

Ve dnech 27.2. - 8. 3. 2010 byl proveden průzkum s 1276 respondenty, tedy s občany ČR nad 18 let, kteří byli vybráni pomocí metody kvótního výběru. Položena byla otevřená otázka "Pokud byste (přesto) šel (šla) volit, kterou stranu byste příští týden volil(a) do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR?" (STEM, 2010c)

Na základě průzkumu preferencí by ČSSD v březnu obdržela 27,9% hlasů, ODS 20% hlasů, KSČM 11,3%, TOP 09 7,7%, VV 6,2%, KDU-ČSL 4,8%, SZ 3,8%, SPO 3,6%, ostatní politické strany 3,2%. Volit by nešlo 4,2%

dotázaných občanů, 7,3% z nich bylo v tuto dobu nerozhodnutých. (STEM, 2010c)

6.2.2. Dubnový průzkum

Dubnový průzkum proběhl v období 1.4. - 10. 4. 2010 za stejných podmínek jako předchozí průzkum. Odpovídalo 1196 respondentů, tedy občanů ČR starší 18 let, kteří byli vybráni pomocí metody kvótního výběru. Položena byla otevřená otázka "Pokud byste (přesto) šel (šla) volit, kterou stranu byste příští týden volil(a) do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR?" (STEM, 2010d)

Pokud by se volby uskutečnily v dubnu, výsledky by byly takového: ČSSD by získala 27,8% hlasů voličů, ODS 18,6%, KSČM 9,9%, TOP 09 9,3%, VV 8,1%, KDU-ČSL 4,9%, SZ 3,2%, SPO 3,1%, ostatní strany 3,0%. Volit by nešlo 4,8% a 7,4% dotázaných bylo nerozhodnutých. (STEM, 2010d)

6.2.3. Květnový průzkum

V květnu bylo dotázáno 1257 občanů ČR starší 18 let, vybráni byli jako v předchozích měsících pomocí metody kvótního výběru. Byla jim položena otevřená otázka "Pokud byste (přesto) šel (šla) volit, kterou stranu byste příští týden volil(a) do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR?". Průzkum proběhl v období 28.4. - 8. 5. 2010 a jednalo se o poslední takovýto průzkum agentury před skutečnými volbami. (STEM, 2010e)

ČSSD by v této době od voličů získala 27,0%, ODS 18,7%, KSČM 11,8%, TOP 09 9,2%, VV 8,9%, KDU-ČSL 3,2%, SZ 3,1%, SPO 2,3%, ostatní strany 2,7%. Volit by nešlo 4,7% a dalších 7,8% bylo stále nerozhodnutých. (STEM, 2010e)

6.3. Skutečné výsledky voleb a porovnání s předchozími průzkumy

Ve skutečných volbách nejvíce hlasů získala Česká strana sociálně demokratická, a to díky 22,08%, na druhém místě skončila Občanská demokratická strana s 20,22%, na třetím TOP 09 16,70%. Na čtvrtém místě

zůstala Komunistická strana Čech a Moravy s 11,27%, a poslední stranou postupující do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR se v roce 2010 staly Věci veřejné s 10,88% hlasů. (Český statistický úřad, 2010)

Podobně jako v průzkumech před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2006, i nyní první ze zmíněných agentur, tedy CVVM, před volbami zorganizovala výzkumy v podobě stranických preferencí, vytvořila ale i volební model, který nepočítá s nerozhodnutými voliči ani s nevoliči. Druhá agentura, STEM, ale do výsledků zahrnuje i nerozhodnuté voliče a občany, kteří neplánovali k volbám přijít.

Z tohoto důvodu jsem pro účely této práce ze stranických preferencí opět vyloučila nerozhodnuté respondenty a nevoliče a procentuelně výsledky vyčíslila (s přesností na jedno desetinné místo) bez nerozhodnutých a bez nevoličů. Součet do 100% tvoří ostatní politické strany, které ve volbách získaly méně než dvě procenta hlasů.

Tabulka č. 2: *Porovnání výsledků průzkumů volebních preferencí před volbami a skutečných výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2010*

	Výsledky CVVM v květnu 2010	Výsledky STEM v květnu 2010	Skutečný výsledek voleb
ČSSD	30,5%	30,9%	22,08%
ODS	19%	21,4%	20,22%
TOP 09	14%	10,5%	16,70%
KSČM	13%	13,5%	11,27%
VV	11,5%	10,2%	10,88%
SZ	4,5%	3,5%	2,44%

KDU-ČSL	3,5%	3,7%	4,39%
SPO	2%	2,6%	4,33%

Z tabulky č. 2 vidíme, že obě agentury nejhůře odhadly výsledek vítězné politické strany – České strany sociálně demokratické. Obě téměř shodně předpokládaly její vítězství díky více než 30% hlasů občanů, nicméně skutečné výsledky byly nižší téměř o více než 8%. Procento hlasů Občanské demokratické strany zveřejnily obě agentury s rozdílem zhruba 1,2% od skutečného výsledku. STEM oproti CVVM došla k nepřesnému výsledku strany TOP 09; konečný podíl se lišil o více než 6%. Co se týče dvou stran, které v posledních volbách postoupily do Poslanecké sněmovny, ale v roce 2010 se jim to nepodařilo – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová a Strana zelených - pak výsledky CVVM ukazovaly pouze těsný nepostup SZ a CVVM i STEM nedávaly příliš šancí KDU-ČSL. Nakonec tedy sice mandáty nezískala ani jedna z těchto dvou stran, avšak KDU-ČSL byla hranici 5% blíže než SZ. Agentury také mírně podcenily podíl Strany Práv Občanů ZEMANOVCŮ, která nakonec získala téměř tolik hlasů, jako právě KDU-ČSL.

Z předchozího porovnání plyne, že v předvolebních průzkumech v roce 2010 nevynikaly výsledky průzkumů organizované CVVM nad STEM nebo naopak. Výraznější přesnost ohledně kandidující TOP 09 ze strany CVVM poté STEM vynahradila přesnějšími výsledky podílů hlasů pro strany SZ, KDU-ČSL a SPO.

7. Shrnutí výsledků preferenčních průzkumů a samotných voleb do Poslanecké sněmovny v letech 2006 a 2010

Před volbami do Poslanecké sněmovny parlamentu ČR v roce 2006 nejpřesnější průzkum preferencí uskutečnila agentura STEM, která nejlépe určila výsledky čtyř z pěti politických stran, které do Poslanecké sněmovny postoupily. STEM prováděla průzkumy stranických preferencí, kdy součet do 100% tvořili lidé, kteří volit nechtěli, a ti, kteří byli nerozhodnutí. Naopak CVVM se dotazovalo pouze občanů, kteří uvedli, že volit půjdou, a zmínili některou z politických stran. Factum Invenio sice uskutečnilo, stejně jako CVVM, průzkum i s nerozhodnutými voliči a s nevoliči, ale zároveň jako jediná agentura použila uzavřenou otázku a respondentům předložila karty se jmény všech kandidujících stran. Tyto odlišné metody mohly mít na výsledek vliv.

Z grafů č. 1 a č. 2 (v příloze) vidíme, že v roce 2006 byla Česká strana sociálně demokratická v průzkumech spíše podceněna, a ve skutečných volbách obdržela více hlasů voličů, než kolik se předpokládalo. Naopak v roce 2010 CVVM i STEM stranu ČSSD silně přecenily. Obě tyto agentury předpokládaly její poměrně jasné vítězství, a to s podílem více než 30% hlasů voličů. Skutečný výsledek byl ale o poznání nižší, a to 22,08%.

Nejvýraznější podhodnocení stran ČSSD a ODS se v roce 2006 projevilo u agentury Factum Invenio. To pravděpodobně spočívalo v tom, že byla položena uzavřená otázka a respondentovi byly předloženy karty s názvy všech kandidujících stran. Při takových průzkumech bývají dotazovanými častěji vybrány menší strany, než kdyby byla položena otevřená otázka bez možností odpovědí. Ze stejného důvodu patrně nadhodnotila Factum Invenio Stranu zelených a KDU-ČSL.

V roce 2010 mohla být znatelně nižší podpora voličů strany ČSSD, než jaká se očekávala, způsobena například již dříve zmíněným letargickým efektem. Voliči favorizované strany, v tomto případě tedy právě ČSSD, k volbám nešli, protože předpokládali její jasné vítězství. Dalším důvodem mohl být i tzv. efekt mobilizace hlasů. Občané tak reagovali na pro ně nepříznivé preferenční průzkumy a k volbám nakonec přišli i lidé, kteří původně volit nechtěli, nebo chtěli zvolit jinou stranu. Naopak oproti předvolebním průzkumům získala více hlasů nová strana TOP 09; mohla tak získat určitý podíl voličů, kteří původně plánovali volit stranu jinou, kupříkladu i právě ČSSD.

V průzkumech v letech 2006 ani 2010 se ale neprokázaly tzv. utajené preference strany KSČM (jak bylo zmíněno, jedná se o situaci, kdy příznivci některé politické strany nepravdivě řeknou, že se chystají volit stranu jinou; mělo by jít především o voliče KSČM). Tato strana ale v obou volbách ve skutečnosti získala méně hlasů, než kolik předpokládaly všechny tři agentury.

Přesně odhadnout všechny faktory, které rozdíl způsobily, je ale velice složité. Jak jsem se zmínila na začátku práce, voličské chování se mění na základě mnoha okolností a nepřesnost může být i na straně agentury, která daný průzkum realizuje. Veřejnosti jsou dostupné pouze některé základní informace o tom, jak průzkumy probíhají. V zásadě se ale dozvíme jen velice málo o tom, jak konkrétně byly zvoleny kvóty výběru respondentů nebo jak byly výsledky zpracovány.

8. Zveřejňování výsledků realizovaných průzkumů

Výsledky jednotlivých šetření agentur, o kterých jsem se v této práci nejvíce zmiňovala (tedy agentury CVVM, STEM a Factum Invenio), jsou na rozdíl od zvyklostí v zahraničí (Krejčí, 2004, s. 52) dostupné zdarma nebo za minimální poplatek či registraci v tiskových zprávách, které vycházejí v papírové nebo v elektronické podobě.

Každá agentura podává informace mírně odlišně a někdy se liší i jednotlivé tiskové zprávy jediné konkrétní agentury. Pro přehlednější výsledky průzkumů bývají zveřejňovány tabulky nebo grafy, v některých zprávách je zveřejněn pouze samotný text popisující situaci.

Nejrozsáhlejší informace o průběhu výše popsaných průzkumů zveřejňuje agentura CVVM. U naprosté většiny výsledků průzkumů je zmíněno, kdo výzkum realizoval, zda byl součástí nějakého konkrétního projektu, kdy byl termín šetření, na základě jakých kvót byli respondenti vybíráni, nebo kolik dotázaných mělo volební právo. CVVM na svých internetových stránkách píše, že průzkumů se vždy účastní alespoň jeden tisíc respondentů; pokud se ale podíváme na zveřejněné informace o některých preferenčních průzkumech, můžeme vidět, že toto tvrzení není pravdivé.

U agentury STEM chybělo sdělení o tom, podle jakých kvót se vybíral vzorek obyvatelstva nebo o konkrétní použité metodě při dotazování.

Factum Invenio ne vždy uváděla plnohodnotné informace, ve dvou ze tří případů (březnové a dubnové preferenční výsledky před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2006) scházelo např. přesné znění otázky, jaká byla kvóta pro vybrání dotazovaného vzorku nebo jaké metody byly při dotazování použity.

Výsledky dotazovacích šetření volebních preferencí se mohou využívat v politologickém a sociologickém výzkumu, ale slouží i veřejnosti. (Krejčí, 2004, s. 9) Co se týká časové dimenze, nejstarší a tedy nejdelší řadou výsledků vhodných pro tyto studie je program CVVM. Ten trvá již od roku 1990. Slouží jako zdroj dat pro sekundární analýzy v oblasti akademického výzkumu i pro hlubší souhrnné analýzy připravené analytiky výzkumných agentur. Data z těchto výzkumů se uplatňují také v mezinárodních komparativních projektech. Patří k důležitým a využívaným zdrojům sociálních informací o naší společnosti. Volební výzkum dostává velký prostor i v akademické sféře, zejména v politologii a sociologii. (Lebeda, 2004, s. 1-2)

Volební šetření se ale mohou stát v určitých situacích manipulací výsledků voleb. Jedná se především o totalitní režimy; i u nás v 70. a 80. letech byl výzkum silně omezen a průzkumy se prováděly jen pod kontrolou ÚV KSČ. Ve vyspělých zemích je nebezpečí zneužití poměrně nízké, důležité ale je, aby průzkumy organizovaly nezávislé agentury, aby fungoval volný trh a pluralita masové komunikace. (Krejčí, 2004, s. 18-19) Nerozhodnutého voliče totiž mohou ovlivnit kromě volebních kampaní i masové sdělovací prostředky. Volič při hlasování potom zvolí stranu, která se mu díky médiím již dostala více do podvědomí. (Krejčí, 2004, s. 42)

V posledních letech se stávají zadavateli průzkumů preferencí i mediální prostředky, protože se ukázalo, že takovýto typ údajů přitahuje k obrazovkám velký počet diváků. Je oblíbený i u posluchačů a čtenářů. Co se týče zveřejňování průzkumů v médiích, ovlivňuje ho především fakt, že v masové komunikaci je potřeba udělat informace zajímavé a atraktivní, aby udržely a posílily zájem jejich uživatelů; proto občas mohou chybět konkrétnější informace o daných průzkumech, např. o metodách nebo o počtu dotazovaných. (Šubrt, 1998, s. 183)

9. Závěr

Práce byla zaměřená na průzkumy politických preferencí v České republice. Informace jsem získala skrze studium odborných knih a periodik. Zdrojem konkrétních dat předvolebních průzkumů voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR byly elektronické tiskové zprávy agentur CVVM, STEM a Factum Invenio.

Preferenční průzkumy se zahrnují pod výzkumy veřejného mínění. Existují tři hlavní typy průzkumů - stranické preference, voličské preference a volební prognózy. Ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR agentury nejvíce využívaly stranické preference, do kterých jsou zahrnováni i občané, kteří volit nepůjdou, nebo nejsou rozhodnutí, koho by volili.

Průzkumy mohou být ovlivňovány mnoha faktory, které přicházejí ze strany respondentů, potenciálních voličů, ale i firem, které šetření realizují. Na jedince působí aktuální problémy, minulost, rysy jeho osobnosti, životní podmínky, kterým je vystaven; jedná se tedy o výsledek mnoha politických, ekonomických i sociálních událostí. Rozdíl výsledků v průzkumech preferencí a ve skutečných volbách tak může vzniknout kvůli změně rozhodnutí na poslední chvíli (last-minute swing), strachu z izolace, letargickému efektu apod. Ale i agentury se mohou dopouštět chyb – může se jednat o nevyhovující velikost vzorku respondentů, nevhodně zvolené kvóty pro jeho výběr, o kvalitu dotazníků či zvolenou metodu dotazování. Všechny tyto a další okolnosti ovlivňují výsledek průzkumů.

Pro šetření volebních preferencí je nejčastěji používanou metodou kvótní výběr. Výzkumník při něm vybírá dotazované tak, aby odpovídali celkové populaci. Jedná se např. o pohlaví, věk, vzdělání nebo region. Tazatel pak osloví určitý počet lidí daného věku, vzdělání apod. Kvótní výběr je nepravděpodobnostní metoda, což znamená, že není zajištěna stejná pravděpodobnost vybrání do výběrového souboru pro všechny členy cílové populace. Samotné dotazování se uskutečňuje především skrze osobní

dotazování, tedy skrze rozhovory vyškolených tazatelů s respondenty. Nemůžeme opomenout ani exit-poll – pravděpodobnostní metodu založenou na tom, že se tazatelé dotazují voličů, kteří právě opouští volební místnost, koho volili. Rozlišujeme také barometrové šetření, které spočívá v opakovaném kladení stejných otázek pokaždé jiným osobám, a panelové šetření. Při něm jsou pokládány stejné otázky stejným osobám.

Při dotazování bývají položeny otázky jako „Pokud byste (přesto) šel (šla) volit, kterou stranu byste příští týden volil(a) do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR?“. Pokud se tazatel ptá i na to, zda se dotazovaný voleb zúčastní, pak zní např. „Představte si, že by příští týden byly volby do Poslanecké sněmovny. Šel byste volit?“

Na rozdíly mezi průzkumy realizovanými jednotlivými agenturami se může podílet mnoho faktorů, většina z nich se podchycuje velice komplikovaně. Výsledky agentury Factum Invenio v roce 2006 mohly být ovlivněny tím, že tazatelé pokládali uzavřenou otázku, kdy respondenti vybírali ze jmen kandidujících stran. Při této metodě je vyšší pravděpodobnost, že lidé vyberou menší strany, což se prokázalo i v tomto případě. Factum Invenio proto výrazně podhodnotila strany ČSSD a ODS a naopak více dotázaných tvrdilo, že by zvolili Stranu zelených a KDU-ČSL.

Nutno ale podotknout, že v roce 2006 byla Česká strana sociálně demokratická v průzkumech spíše podceněna; ve skutečných volbách obdržela více hlasů voličů, než kolik se předpokládalo. Naopak v roce 2010 CVVM i STEM stranu ČSSD silně přecenily. V roce 2010 mohla být výrazně nižší podpora voličů strany ČSSD, než jaká se očekávala, způsobena například letargickým efektem nebo tzv. efektem mobilizace hlasů.

Výsledky průzkumů jsou zveřejňovány v tiskových zprávách jednotlivých agentur a bývají přístupné veřejnosti. Ne vždy jsou ale dané informace o šetření úplné, často chybí základní údaje. Nicméně nejucelenější data ze zmiňovaných tří agentur zveřejňuje Centrum pro výzkum veřejného

mínění (CVVM). Ve zprávách je např. zmíněno, kdo výzkum realizoval, kdy byl uskutečněn, na základě jakých kvót byli respondenti vybíráni, nebo kolik dotázaných mělo volební právo.

Pro vypracovávání příštích podobných prací a pro jejich větší přesnost, by bylo výhodnější, kdyby společnosti orientující se na preferenční průzkumy zveřejňovaly obsáhlejší informace o daných šetřeních; především co se týče konkrétnějšího průběhu průzkumů a demografických dotazů, na které respondenti odpovídají.

Vzhledem k tomu, že preferenční průzkumy jsou v České republice poměrně novou záležitostí, bude zajímavé sledovat jejich další vývoj. Časem by tak šetření mohla ukázat další konkrétnější odpovědi na otázky týkající se toho, proč vlastně ne vždy výsledky odpovídají skutečnosti, nebo jak by se daly zdokonalit výzkumné metody.

Seznam literatury

ADAMOVIČ, K. 2001. *Politologický slovník*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 284. ISBN 80-7179-469-4.

BOUČKOVÁ, J. 1995. *Vybrané aplikace marketingu - politický marketing*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1995, s. 73. ISBN 80-7079-653-7.

CABADA, L., KUBÁT, M. 2002. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 445. ISBN 80-86432-41-6.

KLOKOČKA, V. 1991. *Politická reprezentace a volby v demokratických systémech*. Praha: Aleko, 1991, s. 220. ISBN 80-85341-11-5.

KREJČÍ, J. 2004. *Kvalita výzkumů volebních preferencí*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2004, s. 262. ISBN 80-7330-056-7.

KREJČÍ, O. 2006. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006, s. 481. ISBN 80-86946-01-0.

LEBEDA, T. 2003. „Průzkumy volebních preferencí před volbami do Sněmovny 2002. Srovnání výzkumů agentur CVVM, STEM a TNSF“. *Politologický časopis 1*, Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, s. 22–37. ISSN 1211-3247.

ŠUBRT, J. 1998. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění: teorie a výzkum*. Praha: Karolinum, 1998, s. 241. ISBN 80-7184-522-1.

RENDLOVÁ, E., LEBEDA, T. 2002. *Výzkumy veřejného mínění – teoretické souvislosti a praktická aplikace*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2002, s. 52. ISBN 80-7330-032-x.

Elektronické zdroje

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 2010. *Kdo jsme* [online]. [cit. 2010-12-21] Dostupný z WWW: <<http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=kdojsme>>.

Český statistický úřad 2006. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 2. - 3. 6. 2006* [online]. [cit. 2011-01-04] Dostupný z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>>.

Český statistický úřad 2010. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010* [online]. [cit. 2011-01-04] Dostupný z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>>.

Factum Invenio 2006a. *Volební prognóza* [online]. Změněno 20. 3. 2006 [cit. 2010-12-29]. Dostupný z WWW: <http://www.factum.cz/187_volebni-prognoza>.

Factum Invenio 2006b. *Volební prognóza* [online]. Změněno 3. 4. 2006 [cit. 2010-12-29]. Dostupný z WWW: <http://www.factum.cz/190_volebni-prognoza>.

Factum Invenio 2006c. *Volební prognóza* [online]. Změněno 28. 4. 2006 [cit. 2010-12-29]. Dostupný z WWW: <http://www.factum.cz/194_volebni-prognoza>.

Factum Invenio 2006d. *Volební prognóza* [online]. Změněno 12. 5. 2006 [cit. 2010-12-29]. Dostupný z WWW: <http://www.factum.cz/198_volebni-prognoza>.

Factum Invenio 2006e. *Volební prognóza* [online]. Změněno 18. 4. 2006 [cit. 2010-12-29]. Dostupný z WWW: <http://www.factum.cz/192_volebni-prognoza>.

Factum Invenio 2008. Factum Invenio přestane publikovat preference [online]. Změněno 13. 2. 2008 [cit. 2010-11-28] Dostupný z WWW: <http://www.factum.cz/291_factum-invenio-prestane-publikovat-preference>.

Factum Invenio 2010a. *Dotazovací techniky* [online]. [cit. 2010-12-29] Dostupný z WWW: <<http://www.factum.cz/sluzby.html>>.

Factum Invenio 2010b. *Sektory. Veřejné mínění* [online]. [cit. 2010-11-28] Dostupný z WWW: <<http://www.factum.cz/sektory/verejne-mineni.html>>.

KUNŠTÁT, D. 2006a. *Stranické preference v březnu 2006* [online]. Změněno 23. 4. 2006 [cit. 2010-12-18]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100565s_pv60324.pdf>.

KUNŠTÁT, D. 2006b. *Stranické preference v dubnu 2006* [online]. Změněno 20. 4. 2006 [cit. 2010-12-18]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100574s_pv60420.pdf>.

KUNŠTÁT, D. 2006c. *Voličské preference v květnu 2006* [online]. Změněno 19. 5. 2006 [cit. 2010-12-18]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100583s_pv60519.pdf>.

KUNŠTÁT, D. 2010a. *Stranické preference a volební modul v březnu 2010* [online]. Změněno 17. 3. 2010 [cit. 2010-12-19]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101023s_pv100317.pdf>

KUNŠTÁT, D. 2010b. *Stranické preference a volební modul v dubnu 2010* [online]. Změněno 21. 4. 2010 [cit. 2010-12-19]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101031s_pv100421.pdf>

KUNŠTÁT, D. 2010c. *Stranické preference a volební model v květnu 2010* [online]. Změněno 19. 5. 2010 [cit. 2010-12-19]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101038s_pv100519.pdf>

LEBEDA, T., KREJČÍ, J., LEONTIYEVA, Y. 2004. *Volební preference: Jak jim správně rozumět* [online]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2004 [cit. 2010-12-11]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100049s_lebeda-vyzkumy.pdf>.

STEM 2006a. *STEM – Stranické preference STEM – březen 2006* [online]. [cit. 2010-12-27] Dostupný z WWW: <<http://stem.cz/clanek/1062>>.

STEM 2006b. *STEM – Stranické preference STEM – duben 2006* [online]. [cit. 2010-12-27] Dostupný z WWW: <<http://stem.cz/clanek/1075>>.

STEM 2006c. *STEM – Stranické preference STEM – květen 2006* [online]. [cit. 2010-12-27] Dostupný z WWW: <<http://stem.cz/clanek/1081>>.

STEM 2006d. *Tisková informace společnosti STEM. Porovnání předvolebních výzkumů a výsledků voleb* [online]. Změněno 5. 6. 2006 [cit. 2010-12-30] Dostupný z WWW: <<http://stem.cz/clanek/1093>>

STEM 2010a. *Zeptali jste se nás* [online]. [cit. 2010-11-11] Dostupný z WWW: <<http://www.stem.cz/pages/faq.php>>.

STEM 2010b. *Nabídka výzkumu* [online]. [cit. 2010-11-11] Dostupný z WWW: <<http://www.stem.cz/staticpages/ofirme-nabidka>>.

STEM 2010c. *STEM – Preference politických stran - březen 2010* [online]. Změněno 16. 3. 2010 [cit. 2010-12-28] Dostupný z WWW: <<http://stem.cz/clanek/1935>>.

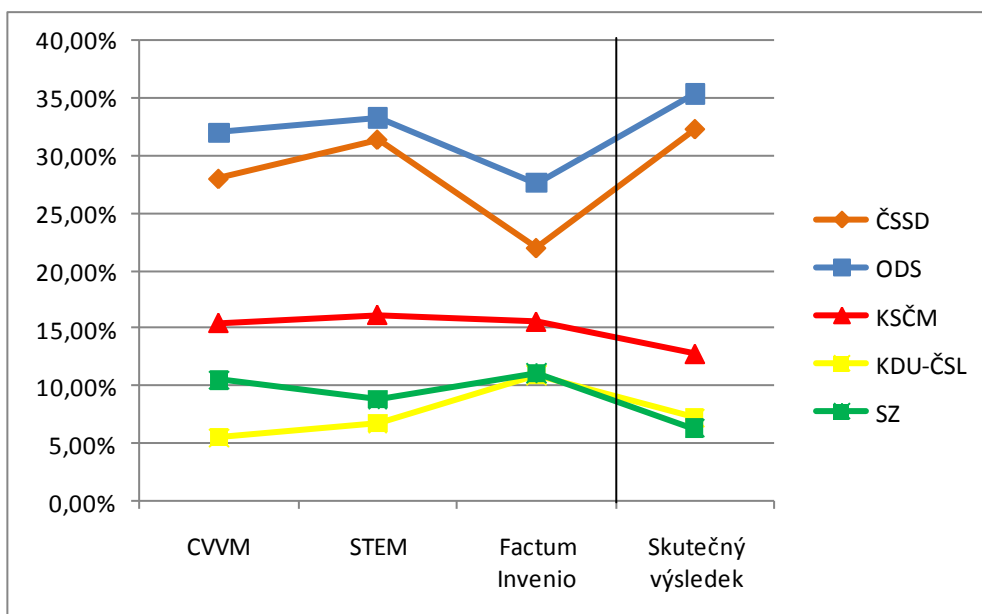
STEM 2010d. *STEM – Preference politických stran - duben 2010* [online]. Změněno 16. 4. 2010 [cit. 2010-12-28] Dostupný z WWW: <<http://stem.cz/clanek/1937>>.

STEM 2010e. *STEM – Preference politických stran. Květen 2010* [online]. Změněno 17. 5. 2010 [cit. 2010-12-28] Dostupný z WWW: <<http://stem.cz/clanek/1947>>.

STEM 2010f. *STEM se představuje* [online]. [cit. 2010-11-27] Dostupný z WWW: <<http://www.stem.cz/staticpages/ofirme-stem-se-predstavuje>>

Přílohy

Graf č. 1: Předvolební průzkum preferencí agentur CVVM, STEM a Factum Invenio v květnu 2006; porovnání se skutečným výsledkem voleb

Graf č. 2: Předvolební průzkum preferencí agentur CVVM a STEM v květnu 2010; porovnání se skutečným výsledkem voleb

